

Using the heritage of Eastern thinkers in educating athletes taking into account national values

Tulkinjon ESHKUVVATOV¹, Elbek DUSMURADOV²

Kattakurgan Branch of Samarkand State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2023

Received in revised form

15 September 2023

Accepted 25 September 2023

Available online

15 October 2023

Keywords:

values,
national pride,
national consciousness,
oriental thinkers,
national customs and
traditions,
maturity

ABSTRACT

The article describes scientific research, results and conclusions regarding the use of the heritage of Eastern thinkers in the education of athletes in accordance with national values. The types and forms of these values are also considered.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss8/S-pp132-136>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Sportchilarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda sharq mutafakkirlari merosidan foydalanish

АННОТАЦИЯ

Mazkur maqolada sportchilarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda sharq mutafakkirlari merosidan foydalanishga doir ilmiy izlanishlar, natijalar va xulosalar bayon etilgan. Shuningdek, qadriyatlarning turlari, shakllari sanab o'tilgan.

Калит сўзлар:

qadriyat,
milliy g'urur,
milliy ong,
sharq mutafakkirlari,
milliy urf-odat va an'analar,
kamolot

¹ PhD, Head of the Department, Preschool Education and Pedagogy, Kattakurgan Branch of Samarkand State University, E-mail: t.eshquvvatov@mail.ru

² Student, Sports activity (wrestling), Kattakurgan branch of Samarkand State University

Использование наследия восточных мыслителей в воспитании спортсменов с учетом национальных ценностей

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

ценности,
национальная гордость,
национальное сознание,
восточные мыслители,
национальные обычаи и
традиции,
зрелость

В статье описаны научные исследования, результаты и выводы, касающиеся использования наследия восточных мыслителей в воспитании спортсменов в соответствии с национальными ценностями. Также рассмотрены виды и формы этих ценностей.

Qadriyatlar har bir millatning tarixi, buguni va kelajagini ko'rsatib turuvchi eng muhim omillardan biridir. Tadqiqotchilar qadriyatlarni moddiy, ma'naviy, milliy, diniy, mahalliy va umuminsoniy kabi bir qator turlarga ajratadilar. Milliy qadriyatlar mahalliy va diniy qadriyatlarga, umuminsoniy qadriyatlar ko'plab milliy qadriyatlarga tayanib shakllanadi va asrlar osha takomillashib boraveradi. Qadriyatlar insonlarni tinchlik-totuvlikka, mehr-oqibatga, ezgulikka, hamjihatlikka chorlaydigan katta ma'naviy kuchga aylanib borgan. Shuning uchun ham milliy qadriyatlarni millat ma'naviyatining ko'zgusi va millatning ma'naviy qiyofasi deyish mumkin.

Ko'p asrlik milliy va diniy qadriyatlarimizni asrab-avaylash, dunyo ilm-fani va madaniyati rivojiga ulkan hissa qo'shgan ajdodlarimizning bebaho merosini o'rganish, uning asosida yoshlarni komil inson etib tarbiyalash jamiyatda barqaror ijtimoiy-ma'naviy muhitni ta'minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda tashkil etilgan Islom sivilizatsiyasi markazi, Islom akademiyasi, Mir Arab oliy madrasasi, Imom Buxoriy va Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazlari boy ilmiy-tarixiy merosimizni o'rganish va targ'ib qilishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, dunyoda ro'y berayotgan voqea-hodisalar va ijtimoiy-siyosiy vaziyatning tahlili diniy-ma'rifiy sohadagi faoliyat samaradorligini oshirishni va malakali kadrlar tayyorlashning yaxlit tizimini yaratishni taqozo etmoqda.

Xalqimizga azal-azaldan xos bo'lgan ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik, mehr-muruvvat, bunyodkorlik kabi ezgu fazilatlar va qadriyatlarimizni keng targ'ib qilish, jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashda diniy-ma'rifiy soha vakillarining o'rni va ishtirokini oshirish, yosh avlodni milliy ma'naviy qadriyatlarimizga mos ravishda tarbiyalash, ular ongida kichik maktab yoshidan boshlab Hadis ilmi saboqlari asosida insoniy fazilatlarini shakllantirish, ularga vatanparvarlik kabi tushunchalarni singdirish muhim vazifa hisoblanadi.

Milliy sport maktablarimizda ta'lim-tarbiya olayotgan o'quvchilarni yuqorida ta'kidlangani kabi tarbiyalash uchun ajdodlarimiz yaratgan boy ilmiy madaniy merosimizni keng va har tomonlama o'rganishimiz, tarbiyaviy soatlar o'tish jarayonida maktab o'quvchilarini ulardan bahramand etishimiz lozim.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim-tarbiyani rivojlantirishga qaratilgan islohotlar jadal suratlarda olib borilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev "Hozirgi vaqtda yoshlar tarbiyasi biz uchun dolzarb va o'z ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydigan masala bo'lib qolmoqda" deya aytgan so'zlari orqali har bir inson tarbiya

“ma’naviyatning o’chog’i” ekanligini, u jamiyatda yoshlarning ma’naviy-axloqiy sifatlarini tarbiyalash milliy qadriyatning yuksalishida muhim omil bo’la olishini anglashi zarur.

Sportchilarga ta’lim-tarbiya berishda, ajdodlar merosidan foydalanish, buyuk allomalar timsolini yoritish, ularda shu allomalarning, shu xalqning avlodi ekanligidan faxrlanish, shu Vatanni sevish, uni asrab-avaylash va mustahkamlashda, shu buyuk zot, ulug’ xalqqa nisbatan munosib farzand bo’lish, ularning davomchisi ekanligini ongida shakllantirmoq kerak. Bu maqsadlarni amalga oshirish, ularni hayotga kengroq joriy etishda sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarda, ommaviy mashg’ulotlarda, suhbatlarda, tarixiy kechalarda, bayramlarda, milliy an’analarga bag’ishlangan tadbirlarda o’quvchilar ongida shu fazilatlarini tarkib topishida alohida e’tibor berilishi maqsadga muvofiqdir.

Ayniqsa, katta hayotga qadam qo’yish arafasida turgan sportchi o’quvchilarni ma’naviy-ma’rifiy ishlarni to’g’ri tashkil etish, jamiyat ma’naviyatini yuksaltirishning negizi ekanligi, ilmiy pedagogik jihatdan asoslangan. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, har bir sportchi o’quvchi uchun muhim ahamiyatga ega bo’lgan ma’naviy-ma’rifiy ishlarning tizimi, o’quvchi yoshlar yuksak ma’naviy fazilatlarini kamol toptirish, milliy mafkurani shakllantirish, ularni boy tarixiy va madaniy merosimiz bilan tanishtirish, milliy an’analarga, umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, Vatanga muhabbat, istiqloq g’oyalari sadoqat ruhida tarbiyalash o’z ifodasini topgan.

Mazkur tadqiqot yo’nalishi bo’yicha o’tkazilgan eksperimentlar natijalari, sportchi o’quvchilar hayotini ijodiy o’rganish, so’rovnoma va anketalar o’tkazish mobaynida shuni aytish mumkinki, sportchi-yoshlar shaxsini shakllantirishda maqsadga muvofiq tarzda olib boriladigan ma’naviy-ma’rifiy ishlarning ta’siri-ya’ni o’quvchi yoshlar hayoti va faoliyatidagi o’rni juda kattadir.

Yuqoridagi fikrlar va tanlangan mavzumiz bo’yicha oldinga surgan maqsadimizni amalga oshirish, hamda ilmiy farazni isbotlash maqsadida anketa savollarini tuzib chiqdik.

Bizning so’rovnoma o’tkazishdan asosiy maqsad sportchi o’quvchilar va o’quvchilarda milliy sifatlarini qay darajada ekanligini imkon darajasida aniqlab chiqish va mavjud bo’lgan kamchilik va muammolarni ilmiy va pedagogik jihatdan asoslashdir.

Ular beriladigan so’rovnomada quyidagi savollar o’rin olgan:

1. Milliy qadriyat haqida tushunchangiz.
2. Milliy g’urur, milliy ong tushunchasini qanday tushunasiz?
3. Qadriyatlar qaysi sohalarga oid bo’lishi mumkin?
4. O’zbek xalqining qanday milliy urf-odat va an’alarini bilasiz?
5. Hozirgi kunda milliy qadriyatlarning jamiyat hayotidagi o’rnini qanday baholaysiz?
6. Milliy qadriyatlarning inson kamolotidagi o’rni qanday?

Olingan natijalarni umumiy tahlil qiladigan bo’lsak, o’quvchilarning milliy qadriyat haqidagi fikrlarini quyidagi jadval ko’rinishida ko’rishimiz mumkin.

Savollar, Baho	1	2	3	4	5	6	Jami:
Ijobiy	21%	13%	18%	11%	15%	9%	14,4%
O’rta	68%	73%	76%	56%	73%	44%	65,1%
Past	11%	14%	6%	33%	12%	47%	20,5:

Jadvaldan ko’rinib turibdiki, sportchi o’quvchilarning milliy urf-odatlarimiz, milliy qadriyatlarimiz, umuman aytish mumkinki, milliy tarbiyalanganlik darajasi “o’rtacha” holda ekan. Yosh sportchilarning qadriyat haqidagi tushunchasiga to’xtaladigan bo’lsak,

ular qadriyat deganda bayramlarni, marosimlarni tushunishadi. Bundan shuni aytish mumkinki, sportchi o'quvchilarning milliy tarbiyalanganlik darajasini yaxshi deb bo'lmasligini, ularda milliy qadriyatlar haqidagi bilim, ko'nikma, malakalari yetarli darajada shakllanmaganligi aniqlandi.

Shu muammolarni bartaraf etish uchun, o'quvchilarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga yordam beruvchi bir qator tarbiyaviy tadbirlar o'tkazdik. O'quvchilarni milliy qadriyatlarimiz, milliy urf-odatlarimiz, milliy tariximiz bilan yanada yaqinroq tanishtirish maqsadida har bir guruh tarbiyaviy soatlarida, ma'naviyat darslarida quyidagi mavzular asosida suhbatlar va ma'ruzalar o'qildi. Jumladan: "Milliy qadriyat tushunchalari", "Buyuk ajdodlarimiz bilan faxrlanamiz", "O'zbek xalq pedagogikasi – tarbiya asosi", "Sharq allomalari merosi – ma'naviyat asosi", kabi mavzularda kollej o'quvchilariga ma'ruzalar qilindi, savol-javoblar o'tkazildi. Bundan tashqari o'quvchilari bilan "Mehmondo'stlik an'anasi", "Adolat, halollik – milliy tarbiya asosi", "o'quvchining ma'naviy-milliy qiyofasi", kabi mavzularda davra suhbatlari o'tkazildi.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan tadbirlar o'tkazilganidan so'ng, ularning olgan tushunchalarini aniqlash maqsadida yana qaytadan so'rovnoma o'tkazildi. Buning natijasi pedagogik jihatdan tahlil qilindi va uni quyidagi jadvalda ilova qilamiz:

Savollar, Baho	1	2	3	4	5	6	Jami:
Ijobiy	21%	13%	18%	11%	15%	9%	14,4%
O'rta	68%	73%	76%	56%	73%	44%	65,1%
Past	11%	14%	6%	33%	12%	47%	20,5:

Yuqoridagi ko'rsatkichlarni umumlashtirgan holda, tajriba guruhlaridagi tadqiqotning boshida va tadqiqotning yakunida ko'rsatgan natija quyidagicha bo'ladi:

Daraja	Tadqiqot boshida	Tadqiqot yakunida
Ijobiy	14,4%	57%
O'rta	65,1%	39%
Past	47%	4%

Mazkur jadvalning qiyosiy yakuni tajriba ishlarining boshlanishida eksperiment guruhlaridagi sportchilarning milliy qadriyatlar asosida ma'naviy-axloqiy tarbiyalanganlik darajasini eksperiment yakuniga qiyosiy tahlil qilganda keskin o'sganligini ko'rsatadi.

Jumladan, eksperiment yakunida milliy qadriyatlar tushunchasi darajasi past bo'lgan o'quvchilar soni keskin kamaydi.

Umuman olganda, tadqiqot jarayonida o'quvchilar jamiyatda qadriyatlar o'z shakli va mazmuniga ko'ra ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, madaniy, falsafiy, diniy, oilaviy singari yo'nalishda ekanligini anglab yetdilar. Shu bilan birgalikda, qadriyatlarning inson hayotidagi o'rni nechog'li ahamiyatli ekanligini, har bir xalq o'z milliy qadriyatlari bilan tirikligini tushungan holda idrok etadi.

Qadriyatlar xalqimizning bebaho boyligi, jamiyatimiz, millatimiz, davlatimiz taraqqiyotining asosiy omillaridan biri. Shunday ekan, azal-azaldan xalqimizga xos bo'lgan milliy qiyofani shakllantiruvchi mardlik, tantilik, mehmondo'stlik, saxovatpeshalik, o'zaro hurmat, birodarlik, bag'rikenglik, mehribonlik kabi betakror fazilatlar har bir yurtodoshimiz tomonidan amalda e'zozlanishi, asrab-avaylanishi, ijobiy jihatlar qo'shib boyitilishi, rivojlantirilishi baxtli kelajagimiz uchun eng muhim shartdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sh.M.Mirziyoyev, Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. "O'zbekiston", 2016. B.324,486, 487.
2. Sh.M.Mirziyoyev, Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017.
3. G'. G'ofurov, G'Milliy an'analar//Xalq so'zi, 1993 yil. 11 fevral, B. 2
4. Farmonova Muzayyamxon, Qadriyatlar–ma'naviy kamolot asosi/ Ilmiy-uslubiy qo'llanma. – Toshkent: "Tasvir nashriyot uyi", 2019, 36 b.
5. O.Musurmonova, Oila ma'naviyati – milliy g'urur. T; "O'qituvchi", 1999. B.198.
6. Shavkat Mirziyoev, Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. "O'zbekiston", 2016. B.324,486, 487.
7. Eshquvvatov T.E. The Pedagogical Activity Of The Students In The Preparation Of The Prevention Of Disputable Situations. Journal of Positive School Psychology <http://journalppw.com> 2022, Vol. 6, No. 10, 2426-2431